

Türkiye’de Yenidoğanlara Uygulanan Geleneksel Yöntemler: Nedenleri ve Sonuçları Açısından Bir Değerlendirme / *Traditional Methods Applied to Newborn in Turkey; an Evaluation in Terms of Causes and Consequences*

Gamze KAŞ ALAY¹, Huriye KARADEDE²

¹. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, gamze_37_95@hotmail.com

². İstanbul Aydın Üniversitesi, huriyekaradede@aydin.edu.tr

Gönderim Tarihi | Received: 26.03.2022 Kabul Tarihi | Accepted: 14.07.2022, Yayımlanma Tarihi | Date of Issue: 01.12.2023,

Atıf | Reference: “KAŞ ALAY, G; KARADEDE, H. (2023). Türkiye’de Yenidoğanlara Uygulanan Geleneksel Yöntemler: Nedenleri ve Sonuçları Açısından Bir Değerlendirme. Sağlık Akademisi Kastamonu (SAK), 8(3), s.580- 589 DOI: <https://www.doi.org/10.25279/sak.1093947>”

Öz

Günümüzde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde doğum sonu ve yenidoğan döneminde yapılan yanlış uygulamalardan dolayı birçok yenidoğan mortalite ve morbidite açısından yüksek risk altındadır. Ne yazık ki bu durum, modern tıbbın gelişmesine ve bilgiye ulaşımın kolaylaşmasına rağmen, zengin kültürel ve geleneksel özelliklere sahip ülkemiz için de öncelikli olarak ele alınması gereken bir sorun olarak varlığını korumaktadır. Ulusal literatür taranarak oluşturulan bu derlemede, ülkemizde yenidoğan döneminde aile bireyleri tarafından uygulanan çeşitli geleneksel yöntemler, uygulanma nedenleri ve yenidoğan sağlığı üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Sonuç olarak, yenidoğana uygulanan geleneksel yöntemlerin bazılarının yenidoğan sağlığına fayda sağladığı, bazılarının herhangi bir etkisi olmadığı ve bazılarının ise ciddi ya da ölümcül sonuçlar yarattığı belirlenmiştir. Ülkemizde çeşitli yörelerde ve kültürlerde uygulanan bu yöntemlerin doğurduğu sonuçların bilinmesi, hemşirelere, ana-çocuk sağlığı çalışanlarına ve aile bireylerine bu konunun önemi hakkında eğitim programları düzenlenmesi, yenidoğanda geleneksel uygulamalar ile ilgili ölçekler geliştirilmesi ve yenidoğan döneminde geleneksel yöntemler uygulanan çocukların ileriki yaşlardaki sağlık durumlarını inceleyen araştırmalara yer verilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: Yenidoğan Sağlığı, Bebek Bakımı, Türk Toplumunu, Geleneksel Uygulamalar, Hemşire

Abstract

Today, due to misapplications in the post-partum and neonatal period, many newborns are at high risk in terms of mortality and morbidity, especially in developing countries. Unfortunately, in spite of the development of modern medicine and the ease of access to information, the situation remains as a problem, which should be addressed as a priority for our country, which has rich cultural and traditional features. In this compilation created by scanning the national literature, various traditional methods applied by family members in the neonatal period in our country, the reasons for their practices and these practices’ effects on newborn health were examined. As a result, it was determined that some of the traditional methods applied to the newborn contribute to the child’s health positively, some have not any effect, and some have serious or fatal consequences. Knowing the results of these methods applied in various regions and cultures in our country, organizing training programs for nurses, mother-child health workers and family members about the importance of this issue, developing scales related to traditional practices in newborns, and conducting researches examining the health status of children who are applied traditional methods in the neonatal period are recommended.

Keywords: Newborn Health, Baby Care, Turkish Society, Traditional Practices, Nurse

1. Giriş

Doğumdan sonraki ilk 28 gün “yenidoğan/neonatal dönemi” şeklinde adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki bebelere ise “yenidoğan” denmektedir (Çevik ve Alan, 2020). TDK’ya göre bakım; “Bireyin beslenme, giyinme, hijyen gibi gereksinimlerini üstlenme ve sağlama işi”dir (Türk Dil Kurumu (TDK), 2022). Sağlığın temelleri ilk günlerden itibaren, çocukluk döneminde inşa edilmektedir. Bu nedenle yenidoğan döneminden itibaren verilen her türlü bakım uygulaması çocuk sağlığını etkileyen en önemli etkenlerden biridir (Uğurlu, Başbakkal, Dayılar, Çoban ve Ada, 2013). Tüm dünyada beş yaşın altındaki ölümlerin %46’lık kısmı yenidoğan döneminde meydana gelmektedir. Ülkemizde ise bu oran %54’tür (T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2021). Bu nedenle böylesine hassas ve riskli bir dönemde bebelere uygulanan geleneksel yöntemlerin sağlık profesyonellerince iyi bilinmesi ve araştırmacılar tarafından ele alınması hayati önem taşımaktadır.

Geleneksel sağlık uygulamaları farklı toplumların inanç, tutum, değer, kültür, alışkanlık, örf, adet ve gelenekleri ile yaptıkları tıbbi girişim ve uygulamalardır (Erenoğlu, Can, Tambağ ve Akdeniz, 2017; Yiğitalp ve Gümüş, 2017). Toplumun yansıtan bu geleneksel sağlık uygulamaları, kişilerin yaşam tarzlarını etkileyerek sağlık durumlarını değiştirebilmektedir (Uysal, Beydağ ve Düzkaya, 2019; Yiğitalp ve Gümüş, 2017). Türk kültürü, bulunduğu zengin ve geniş coğrafyanın da etkisi ile çok farklı ve değişken uygulamalara ev sahipliği yapan, geleneksel anlayıştan kopamayan bir yapıya sahiptir. Farklı coğrafyalarda yapılan bu geleneksel ve kültürel uygulamaların bazılarının akılcı uygulamalar olup çocuk sağlığı üzerinde fayda sağladığı, bazılarının herhangi bir etkisinin olmadığı, bazılarının ise yaşam kalitesini olumsuz etkilediği ve hatta hayati sonuçlara neden olabildiği yapılan çalışmalar ile ortaya konmuştur (Alparlan ve Demirel, 2013; Bölükbaş, Erbil, Altunbaş ve Arslan, 2009; Çevik ve Alan, 2020; Erenoğlu ve diğerleri, 2017). Yenidoğan döneminde yapılan geleneksel uygulamaların özellikle sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu belirlenmiştir. Bu uygulamalar hipoglisemi, dehidratasyon, sepsis gibi sorunlara neden olmakla birlikte yenidoğanın iyileşme sürecini geciktirmekte, etkin tedavi almasını engellemektedir. Hatta bu uygulamalar sonucunda sakatlık, hastalık ve ölümler görülebilmektedir (Karabulutlu, 2014; Karahan, Aydın, Güven, Benli ve Kalkan, 2017; Özyazicioğlu ve Polat, 2005; Ünver Korğalı, Özgürhan Ay, Yiğit ve Samancı, 2018; Yiğitalp ve Gümüş, 2017).

2. Geleneksel Uygulamaların İncelenmesi Neden Önemli?

Anne/bebek ölümlerinin azaltılması yönünde uygulanacak en önemli girişimler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonu dönemde yapılan bakım hizmetlerinin kalitesi/güvenilirliği ile doğrudan ilişkilidir (Çelik, Çapık ve Engin, 2012; Ünver Korğalı ve diğerleri, 2018). Özellikle postpartum dönemde anne ve bebeğin bakımı, birçok farklı toplumda asırlardır süren geleneksel ve kültürel uygulamaları barındırır (Erenoğlu ve diğerleri, 2017). Ne yazık ki günümüzde modern tıpta görülen gelişmelere ve eğitim olanaklarının artmasına rağmen, özellikle sosyoekonomik koşulların kötü olduğu yörelerde, geleneksel yenidoğan bebek bakım uygulamaları varlığını korumaktadır (Işık, Akçınar ve Kadioğlu, 2010; Ünver Korğalı ve diğerleri, 2018). Yenidoğanın ileriki yaşlarda her yönden sağlıklı olabilmesi için bakım uygulamaları bu dönemlerde hem anneye hem de çocuğa yönelik uygun müdahalelerin yapılmasını içermelidir (Uğurlu ve diğerleri, 2013).

Yenidoğan bakım uygulamalarının yeterli ve güvenilir şekilde yapılması; bebek ölüm hızının ve sakatlıkların azaltılmasına, yenidoğana verilen bakım kalitesinin artırılmasına, yenidoğanın sağlıklı şekilde büyümesine önemli katkı sağlayacaktır. Ulusal literatür incelendiğinde çeşitli yörelerde bebelere uygulanan geleneksel yöntemler ile ilgili birçok çalışmaya rastlanmıştır (Arabacı, Yıldırım, Dündar ve Kadam, 2016; Arısoy, Canbulat ve Ayhan, 2014; Canbay, Şeker ve Çitil, 2019; Karabulutlu, 2014; Özyazicioğlu ve Polat, 2005; Yalçın, 2012; Yiğitalp ve Gümüş, 2017). Ancak çalışmalarda, bu uygulamaların bilimsel bilgiler çerçevesinde yararlı, zararlı ve etkisiz yönlerinin ortaya konmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle ele aldığımız derleme, geleneksel uygulamaları tanımlayıcı olarak sunmakla kalmayıp uygulanma nedenlerini ve yarattığı sonuçları ortaya koyması açısından değerlidir.

Belirtilen gerekçe doğrultusunda bu çalışmadaki birinci amacımız, yenidoğan bakımında özellikle annelerin, aile büyüklerinin, aile içinde sözü geçen akrabaların uyguladığı geleneksel veya kültüre dayalı yöntemlerin ve bunların uygulama nedenlerinin incelenmesi ile yenidoğan sağlığı üzerindeki yararlı/zararlı/etkisiz yönlerinin mantıksal ve bilimsel çerçeve içerisinde belirlenmesidir. İkinci amacımız ise ülkemizde bölgeden bölgeye değişiklik gösteren ve her geçen gün evrilerek yeni uygulamalara dönüşen, yenidoğan sağlığını etkileyen bu geleneksel yöntemleri günümüzdeki halleri ile belirleyip bu alandaki literatüre katkı oluşturmaktır.

3. Yenidoğana Uygulanan Geleneksel Yöntemler

Yenidoğanlar doğduktan hemen sonra fonksiyonel olmayan inanç ve uygulamalara maruz kalmaktadır. Bu dönemde Türk toplumunda; sıklıkla yenidoğanın beslenmesine, güzelliğine, hijyen ve bakımına, sarılık olma durumuna, geçirdiği sağlık sorununa ilişkin geleneksel uygulamalar ve dini nitelik taşıyan bazı törensel uygulamalar yapılmaktadır (Çevik ve Alan, 2020).

Yenidoğanın göbek bağı ve göbek bakımı ile ilgili geleneksel yöntemler, uygulanma nedenleri, çocuk sağlığına etkisi ve gerekçesi Tablo 1’de; yenidoğanın genel bakımı ile ilgili uygulanan geleneksel yöntemler, uygulanma nedenleri, çocuk sağlığına etkisi ve gerekçesi Tablo 2’de; yenidoğanın güzelliği ile ilgili uygulanan geleneksel yöntemler, uygulanma nedenleri, çocuk sağlığına etkisi ve gerekçesi Tablo 3’te; yenidoğanda karşılaşılan sorunlar ile ilgili uygulanan geleneksel yöntemler, uygulanma nedenleri, çocuk sağlığına etkisi ve gerekçesi Tablo 4’te; yenidoğana uygulanan dini nitelikteki geleneksel yöntemler, uygulanma nedenleri, çocuk sağlığına etkisi ve gerekçesi Tablo 5’te gösterilmiştir (Aker ve Gönenç, 2019; Alparslan ve Demirel, 2013; Arabacı ve diğerleri, 2016; Arısoy ve diğerleri, 2014; Bucak, Çelik, Pektaş ve Turgut, 2015; Bölükbaş ve diğerleri, 2009; Çavuşoğlu, 2013; Çevik ve Alan, 2020; Çınar, Aslan, Kartal, İnci ve Koştı, 2015; Çoban, Taşpınar, Karabudak ve Karatepe, 2020; Erenoğlu ve diğerleri, 2017; Güzel, Yamaç ve Kara, 2017; Işık, Akçınar ve Kadıoğlu, 2010; Karabulutlu, 2014; Karahan ve diğerleri, 2017; Karakoç, 2019; Kirlek ve Akdolun-Balkaya, 2013; Özyazıcıoğlu ve Polat, 2005; Polat, 2016; Sezgin ve diğerleri, 1996; Törüner ve Büyükgönenç, 2017; Ünver Korğalı ve diğerleri, 2018; Yalçın, 2012).

Tablo 1. Yenidoğanın Göbek Bağı ve Göbek Bakımı ile İlgili Geleneksel Yöntemler

Geleneksel Yöntem	Uygulanma Nedeni	Yenidoğan Sağlığına Etkisi	Gerekçesi
• “Yenidoğanın göbeğinin makas, jilet, bıçak, taş vb. ile kesilmesi”	• “Evde yapılan doğumlarda bu malzemelere kolay ulaşılabilmesi”	Zararlı	• Aseptik olmayan malzemeler, sepsis ve tetanos gibi ölümcül ciddi enfeksiyonlara yol açabilir.
• “Göbek kesilirken kullanılan aletlerin (makas, taş, bıçak vb.) bol akan suda yıkanması”	• “Yenidoğanın su gibi akan bereketli bir ömrü olacağına inanılması”	Etkisiz	• Transkültürel yaklaşıma göre bebeği doğrudan etkilemeyen veya zararlı olmayan uygulamaların yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.
• “Yenidoğanın göbeğinin uzun kesilmesi”	• Halk arasında “göbeği uzun kesilen bebeğin ilerde güzel sesli olacağına inanılması”	Zararlı	• Zararlı olduğu konusunda net bir bilimsel bilgi bulunmama ile birlikte umbilikal kord uzunluğu göbek düşme süresini etkilememekte, fakat uzun kesilen göbek kordonu bebeğin kıyafetlerine takılarak konforunu olumsuz etkilemektedir. • Göbeğin enfekte olmasını kolaylaştırabilir.
• “Göbeğe tatlı dilli, işleri bereketli ve herkes tarafından bilge kabul edilen birinin tükürmesi”	• “Çocuğun tatlı dilli, işleri bereketli olacağına inanılması”	Zararlı	• Omfalit açısından risklidir. • Dünya Sağlık Örgütü kordonu kuru ve temiz tutulmasını önermektedir.
• “Yenidoğanın göbeği düştükten sonra cami, üniversite, hastane gibi yerlere gömülmesi”	• “İyi bir meslek edineceğine inanılması”	Etkisiz	• Transkültürel yaklaşıma göre bebeği doğrudan etkilemeyen veya zararlı olmayan uygulamaların yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanın göbeği kesilirken, evdeki büyüklerden ya da hatırı sayılan birinin adının verilmesi/göbek adı”	<ul style="list-style-type: none"> “Hatırı sayılı kişinin isminin gelecek nesillerde devam etmesi”	Etkisiz	<ul style="list-style-type: none"> Transkültürel yaklaşıma göre bebeği doğrudan etkilemeyen veya zararlı olmayan uygulamaların yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanın göbeğine zeytinyağı, süt kaymağı gibi ürünler sürülmesi”	<ul style="list-style-type: none"> “Göbek bağının daha çabuk ve kolay düşmesi için”	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Yararsız olmanın ötesinde enfeksiyon ve özellikle tetanos riski açısından zararlıdır.
<ul style="list-style-type: none"> Kız bebeklerin göbeğinin evin içine gömülmesi	<ul style="list-style-type: none"> “Kız bebeklerin evine bağlı, temiz olsun diye”	Etkisiz	<ul style="list-style-type: none"> Transkültürel yaklaşıma göre bebeği doğrudan etkilemeyen veya zararlı olmayan uygulamaların yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Tablo 2. Yenidoğanın Genel Bakımı ile İlgili Uygulanan Geleneksel Yöntemler

Geleneksel Yöntem	Uygulanma Nedeni	Yenidoğan Sağlığına Etkisi	Gerekçesi
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanın başına badem yağı ya da zeytinyağı sürülmesi”	<ul style="list-style-type: none"> “Konak oluşumunu önlemek/tedavi etmek, çocuğun güzel-gür saçlı olması”	Yararlı	<ul style="list-style-type: none"> Saçlı deride oluşan konağı gidermek için yapılabilecek en doğru yöntem doktora başvurmak veya konak olan bölgeye badem yağı/zeytinyağı sürüp yarım saat sonra tarak ile temizleyip yıkamaktır.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanın doğum sonrası hemen yıkanması”	<ul style="list-style-type: none"> “Doğduğunda kirli olduğu düşünülmesi”	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Yenidoğanı ısı kaybından ve enfeksiyondan koruyan verniks kazeozayı yok etmektedir. Islak ve nemli ortam göbek kordonunun kuruyup düşmesini engellediği gibi enfekte olmasına neden olmaktadır. Bebeği doğum sonrası hemen yıkamak hipotermi açısından da risk faktörüdür.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanı toprağa beleme-höllük uygulaması”	<ul style="list-style-type: none"> “Üşümesini önlemek”	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Özellikle tetanos açısından büyük bir risk faktörüdür.
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin tırnaklarının kırkı çıktıktan ya da ilk dişleri çıktıktan sonra kesilmesi”	<ul style="list-style-type: none"> “Çocuğun rızkının bol olması, daha iyi gelişmesi ve sağlıklı olacağına inanılması”	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> İlk aylarda bebekler çok hızlı büyüdüğünden tırnaklar da hızlı bir şekilde uzamaktadır. Tırnak kesimi için uzun süre beklendiğinde bebek uzamış tırnakları ile yüzünü çizebilir.
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin ayakta sallanması, ninni söylemek, ballı/şekerli emzik vermek”	<ul style="list-style-type: none"> “Daha çabuk uyutmak/daha rahat uykuya dalmasını sağlamak”	Yararlı	<ul style="list-style-type: none"> Ninni söylemek, çocuğun ahenkli ve biteviye seslerle sakinleşip uykuya dalışını kolaylaştırdığı için doğru bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.
		Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Ayakta/beşikte sallamak, sarsılmış bebek sendromu için risk faktörü oluşturabilir. Bebeklerde bir yaşından önce bal verilmesi Clostridium botulinum zehirlenme riskini artırmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğana ilk sütün (kolostrum) verilmemesi”	<ul style="list-style-type: none"> “İlk sütün kalitesiz ve kirli olduğu, bebeğe zarar vereceği düşünülmesi”	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Kolostrum; antikor, antioksidanlar ve yağda çözünebilir vitaminler açısından oldukça zengindir. Bu içeriğin bebeğin enfeksiyonlardan korunmasında önemli bir rolü vardır. Bebeğe verilmelidir. Doğum sonrası bebeğin her istediğinde emzirilmesi hem annenin sütünün artması, hem de anne-bebek bağlanması için çok değerlidir.

Tablo 3. Yenidoğanın Güzelliği ile İlgili Uygulanan Geleneksel Yöntemler

Geleneksel Yöntem	Uygulanma Nedeni	Yenidoğan Sağlığına Etkisi	Gerekçesi
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin gözlerine limon, anne sütü damlatılması, göze sürme çekilmesi”	<ul style="list-style-type: none"> “Gözlerinin parlak, canlı ve güzel olması için”	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Göz çok hassas bir organ olup yabancı maddelerle teması ciddi komplikasyonlara ve konjonktivite neden olabilir.
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin burnunun sıvazlanması”	<ul style="list-style-type: none"> “Burnunun küçük ve güzel olması için”	Yararlı	<ul style="list-style-type: none"> Bebeklerde ilk bir yıl burun kökünden başlayarak en uca doğru yapılan sıvazlama hareketleri gözyaşı kanal

			tıkamıklığı riskini en aza indirmektedir. Uygulamanın günde 3-4 kez, 20’şer defa nazıkçe ve düzenli yapılması faydalıdır.
• “Bebğin kulaklarının bez ile bağlanması, şapka takılması”	• “Kepçe kulaklı olmaması için”	Yararlı	• Özellikle yenidoğan döneminde bebğin başına şapka takılması, ısı kaybını ve hipotermiyi önleyeceği için yararlı bir uygulamadır.
		Zararlı	• Yenidoğanda baş bölgesi ve özellikle oksipitus, basınç yararı açısından daha yüksek riske sahiptir. Kulakların bez ile bağlanması uygulamanın şiddetine göre kulak kepçesi deformitelerine veya basınç yaralarına sebep olabileceği için zararlı bir uygulamadır.
• “Bebek uyurken başının yönünün sürekli değiştirilmesi”	• “Kafasının düzgün şekilli olması için”	Yararlı	• Yenidoğanlara pozisyon verilmesi fizyolojik ve nörogelişimsel açıdan oldukça önemlidir. Uzun süre aynı pozisyonda yatma ile kafa yapısında şekil bozuklukları ve cilt bütünlüğünde bozulmalar görülebilir.
• “Yenidoğanın yüzünün anne sütü ile silinmesi”	• “Büyüyünce yüzünde sivilce olmaması ve yüzünün güzel olması için”	Yararlı	• Bilimsel çalışmalar anne sütünün antiseptik ve iyileştirici özellikte olduğunu desteklemektedir.
• “Yenidoğanın tuzlanması”	• “İleriki yaşlarda ter kokusunu önlemek, pişik ya da isilik oluşumunu azaltmak için”	Zararlı	• Bebgın nazık cildinin tahriş olmasına, ağrıya, deride kızarıklığa, deri bütünlüğünün bozulmasına, yanıklara, hipermatemi ve dehidratasyona neden olarak bebek sağlığı için tehlikeli bir durumdur.
• “Yenidoğanın kundaklanması”	• “İleriki yaşlarda postürünün düzgün olması, vücut ısısını koruması, sıçrama hareketlerinin azalması, rahat ve uzun uyuması için”	Zararlı	• Yanlış yapılan kundaklamanın hipertermi, solunum sistemi enfeksiyonlarında artış, gelişimsel kalça displazisi ve ani bebek ölümü sendromu gibi ciddi sonuçlara yol açabileceği gösterilmiştir. • Ayrıca bebek güneş ışığından daha az faydalanacağı için raşitizm için risk faktörü olabilir.

Tablo 4. Yenidoğanda Karşılaşılan Sorunlar ile İlgili Uygulanan Geleneksel Yöntemler

Geleneksel Yöntem	Uygulanma Nedeni	Yenidoğan Sağlığına Etkisi	Gerekçesi
• “Bir bez parçasının yakılarak közün yenidoğanın karnına bastırılması, bitki çayı içirilmesi”	• “Gaz sancısının tedavi edilmesi için”	Zararlı	• Bebgın deri bütünlüğünün bozulmasına, cildinin tahriş olmasına ve yanıklara neden olabilir. • İlk 6 ay anne sütü dışında verilen yiyecek/içecekler bebeklerde alerji yapabilir, bebğin anne sütü alımını azaltabilir. • Bebekler çayların farmakotoksikolojik etkilerine daha çok duyarlıdır.
• “Yenidoğanın genital bölgesine pudra ya da zeytinyağı sürülmesi; sabunlu su ile yıkama, beyaz toprak sürme”	• “Pişik oluşumunu önlemek/ tedavi etmek için”	Zararlı	• Pudra suyu çekme, ciltteki nemi hapsedme, ciltte tabaka oluşturarak hava geçirgenliğini azaltma, bakteri ve kandida çoğalmasını hızlandırma özelliklerinden dolayı pişik oluşumunu artırır. • Sabunlu su perine bölgesinin pH dengesini bozabilir ve diğer yöntemler enfeksiyon oluşumuna zemin hazırlayabilir.
		Yararlı	• Zeytinyağının antioksidan özelliği sayesinde deriyi patojen mikroorganizmalardan koruması, kronik cilt lezyonlarını hafifletmesi, yara iyileşmesini hızlandırması gibi olumlu etkilerinden dolayı cilt bakımında kullanımı önerilmektedir. • Bununla birlikte yapılan son çalışmalar pişik bakımında ay çiçek yağını önermektedir.
• “Yenidoğanı güneş ya da floresan ışığı altında bekletme, sarı kıyafet giydirme/ yüzüne sarı yazma örtme, bebeğe altın takma, vücuduna çizik atılarak pis kanın akıtılması”	• “Sarılık oluşumunu önlemek/ tedavi etmek için”	Zararlı	• Geleneksel yöntemlerle bebği iyileştirmeye çalışırken oluşan zaman kaybı, bebğin sarılığının artmasına ve tedavisinin daha da zorlaşmasına neden olabilir. • Bebgın derisinin uygun olmayan ortam ve koşullarda kesilmesi enfeksiyona neden olabilir. • Yüzüne kapatılan örtü ani bebek ölüm sendromu açısından risk teşkil eder. • Ayrıca sarı kıyafet ve örtü bebğin sarardığının fark edilmesini engelleyebilir.

<ul style="list-style-type: none"> “Annenin saçının yenidoğanın ağzına sürülmesi, ağzının karbonatlı su ile silinmesi” 	<ul style="list-style-type: none"> “Ağız içi pamukçuğu önlemek/ tedavi etmek için” 	Yararlı	<ul style="list-style-type: none"> Karbonatlı suya batırılmış temiz bir tülbentle bebeğin ağız içini silmek yani bebeğe ağız bakımı yapmak pamukçuğu tedavi edici bir uygulamadır.
		Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Annenin saçının sürülmesi, ağızda ve ağızdan intikalle memede enfeksiyona yol açabilir. Geleneksel uygulamalar ile zaman harcanıp pamukçuğun iyileşmesi geciktiğinde, yenidoğanın süttten kesilmesi riski gündeme gelmektedir.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanın kulağına anne sütü damlatılması” 	<ul style="list-style-type: none"> “Kulak ağrısını önlemek/ tedavi etmek için” 	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Kulağa ilaç dışında başka bir şey damlatmak, var olan enfeksiyonun şiddetlenmesine ve işitme kaybına yol açabilir.

Tablo 5. Yenidoğana Uygulanan Dini Nitelikteki Geleneksel Yöntemler

Geleneksel Yöntem	Uygulanma Nedeni	Yenidoğan ve Bebek Sağlığına Etkisi	Gerekçesi
<ul style="list-style-type: none"> “40. günde banyo suyuna 40 tane çakıl taşı, altın, gümüş, buğday tanesi vs. koyup anne ve bebeğin beraber okunmuş su ile yıkanması” 	<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin riskli olan bu dönemi atlatmasının verdiği sevinçle yapılan bir tören” 	Etkisiz	<ul style="list-style-type: none"> Kırk çıkarma işlemi, bebek için zarar vermeyen bir uygulama olup ailedeki bireylerin psikolojik olarak rahatlamasına neden olan, sağlığa nötr etkili bir uygulama olarak değerlendirilebilir.
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin kırk gün dışarıya çıkarılmaması ve kimseye gösterilmemesi” 	<ul style="list-style-type: none"> “Nazar deşmemesi ve hastalık bulaşmaması için” 	Yararlı	<ul style="list-style-type: none"> Doğumu takiben ilk günlerde enfeksiyona duyarlı olan yenidoğan bebeğin enfeksiyonlardan korunması açısından yararlı bir uygulamadır.
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeği kırk çıkarma gezmesine götürme” 	<ul style="list-style-type: none"> “Uzak bir yere gezmeye gitmenin bebeğin ömrünü uzattığına inanıldığı için” 	Etkisiz	<ul style="list-style-type: none"> Kırk çıkarma uygulamalarının yenidoğana herhangi bir zararı olmamakla birlikte bu uygulamaların aileye psikolojik bir rahatlık sağlayabileceğini düşünmek mümkündür.
<ul style="list-style-type: none"> “Bebeğin kıyafetlerine veya yatağına cevşen, Kur’an, nazar boncuğı takılması; başucuna makas, bıçak gibi cisimler konulması; kurşun döktürme; dua okuma” 	<ul style="list-style-type: none"> “Nazarı önlemek/ tedavi etmek için” 	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Dua etmek, kurşun döktürmek gibi uygulamalar anne ve bebek sağlığını doğrudan tehdit etmemekle beraber hastalık belirtilerinin nazar olarak algılanması, sağlık hizmetine ulaşmayı geciktirebilir. Kıyafete çengelli iğne ile tutturulan boncuklu ve küçük objeler bebekte yabancı cisim aspirasyonuna neden olabilir. Makas, bıçak ve iğne gibi cisimler çocukta yaralanmaya yol açabileceğinden bebek sağlığı açısından tehlikelidir.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğana ezanla isim konulması, kırk çıkarma okutmaları” 	<ul style="list-style-type: none"> “Dindar olması için” 	Etkisiz	<ul style="list-style-type: none"> Transkültürel yaklaşıma göre zararlı olmayan uygulamaların yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğanın üç ezan sonra emzirilmesi” 	<ul style="list-style-type: none"> “Dindar ve zeki olması için” 	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Anne-bebek arasındaki ilişkinin erken dönemde gelişmesini engellemesi, annenin süt yapımını azaltması, yenidoğanda hipoglisemi gibi çeşitli olumsuzluklara neden olması ve dolaylı olarak beyin dokusuna zarar vermesi gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir.
<ul style="list-style-type: none"> “Yenidoğana doğar doğmaz şekerli su verilmesi” 	<ul style="list-style-type: none"> “Şekerli su vermenin, anne baba sözü dinlemeye ve ağız tadıyla yaşamaya katkıda bulunacağına inanıldığı için” 	Zararlı	<ul style="list-style-type: none"> Tokluk sağlayarak emmeyi azaltabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Doğum sonrası ve yenidoğan dönemi ile ilgili toplumdan kabul görmüş, bilimsel tıbbi gerçekler ile ters düşmeyen, çocuk sağlığı üzerine zararı bulunmayan, hatta fayda sağlayabilecek uygulamaların, sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel zenginliğimizin bir parçası olarak kabul edilip desteklenmesi gerekmektedir.

Yenidoğan sağlığı üzerinde etkisi olmayan uygulamaların transkültürel hemşirelik kavramı doğrultusunda dikkate alınması ve değerlendirilmesi; zararlı etkileri bulunan uygulamalara yönelik sağlık profesyonellerinin anne-çocuk üzerinde iyi bir gözlem yapması, buldukları bölgelerde ve çalıştıkları kurumlarda çocuk sağlığını riske atan geleneksel uygulamaları tespit etmesi, aile bireyleri ile tartışılıp değiştirilmesi, toplum sağlığı için büyük önem taşımaktadır.

Ulusal politikalar, sağlık profesyonelleri ve basın-yayın organlarının katkılarıyla geleneksel uygulamalar geliştirilerek bilimsel kanıtlar ışığında yeniden düzenlenebilir. Böylece bilimsel gerçeklerle geleneksel tutumlar anne, bebek ve toplum sağlığı için aynı doğrultuda devam ettirilebilir.

Bu konu hakkında daha fazla bilimsel araştırma ve çalışma yapılması, özellikle birinci basamak sağlık çalışanları için ucuz ve kolay uygulanabilir ölçekler geliştirilmesi, yenidoğan döneminde geleneksel uygulama yapılan çocukların ileriki yaşlarda sağlık durumlarını inceleyen araştırmalara yer verilmesi önerilir. Hem gebelik okulları hem de taburculuk eğitimleri ile yanlış geleneksel davranış ve uygulamaların önüne geçilebileceğini düşünmekteyiz.

Beyanlar

Bu çalışma 19 Mart 2022 tarihinde online olarak düzenlenen 9. Uluslararası Tıp ve Sağlık Bilimleri Araştırmaları Kongresi’nde (UTSAK) sözel bildiri olarak sunulmuş, özet metin olarak kongre kitabına basılmıştır. Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması veya finansal destek bildirmemektedir. Yazar katkıları: Fikir/Kavram: GKA; Tasarım: GKA; Denetleme: GKA, HK; Kaynak ve Fon Sağlama: Yok; Malzemeler: Yok; Veri Toplama ve/veya İşleme: Yok; Analiz/Yorum: GKA, HK; Literatür Taraması: GKA; Makale Yazımı: GKA, HK; Eleştirel İnceleme: HK.

Kaynaklar

- Aker, M. N. ve Gönenç, İ. M. (2019). Diaper Dermatitte Anne Sütü Kullanımı. *Rumi Pediatri Kongresi* içinde (ss. 588–591).
- Alparslan, Ö. ve Demirel, Y. (2013). Traditional neonatal care practices in Turkey. *Japan Journal of Nursing Science*, 10(1), 47–54. doi:10.1111/J.1742-7924.2012.00209.X
- Arabacı, Z., Yıldırım, J. G., Dündar, B. N. ve Kadam, Z. (2016). Bebeklerde uygulanan geleneksel yöntemler. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 61–86.
- Arısoy, A., Canbulat, N. ve Ayhan, F. (2014). Karaman ilindeki annelerin bebeklerinin bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17, 23–31.
- Baş, N. gürarlan, Karatay, G., Arıkan, D. ve Baş, K. (2017). Tunceli’de geçmişten bugüne bebeklerde görülen bazı sağlık sorunları ve annelerin başatme yöntemleri. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 22–32.
- Bölükbaş, N., Erbil, N., Altunbaş, H. ve Arslan, Z. (2009). 0-12 aylık bebeği olan annelerin çocuk bakımında başvurdukları geleneksel uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 164–176.
- Bucak, İ. H., Çelik, V., Pektaş, E. ve Turgut, M. (2015). Yenidoğan döneminin riskli bir uygulaması: Tuzlama. *Cocuk Enfeksiyon Dergisi*, 9(1), 42–44. doi:10.5152/ced.2013.1666
- Canbay, F. Ç., Şeker, S. ve Çitil, E. T. (2019). Doğum sonrası anne ve bebek bakımına ilişkin kültürel yaklaşımların etkisi. İ. Çaltekin ve M. Çaltekin (Ed.), *Sağlık Bilimleri Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler 2019 Cilt:2* içinde (ss. 35–50). Ankara: Gece Academy.

- Çavuşoğlu, H. (2013). Normal yenidoğan ve hemşirelik bakımı. Hicran Çavuşoğlu (Ed.), *Çocuk Sağlığı Hemşireliği (Cilt:2)* içinde (10. bs., ss. 23–55). Ankara: Sistem Ofset.
- Çelik, A. S., Çapık, A. ve Engin, R. (2012). Erzurum’da gebelik ve doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamaların belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(4), 262–267.
- Çevik, A. ve Alan, S. (2020). Doğum Sonu Dönemde Yapılan Geleneksel Uygulamalar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, (February). doi:10.31020/mutfd.624508
- Çınar, İ. Ö., Aslan, G. K., Kartal, A., İnci, F. H. ve Koştu, N. (2015). Annelerin 0-1 yaş bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(5), 378–386. doi:10.5455/pmb.1-1426018987
- Çoban, A., Taşpınar, A., Karabudak, S. ve Karatepe, H. (2020). Yenidoğan Umbilikal Kord Özelliklerinin Göbek Düşme Süresine Etkisi. *Annan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 80–89. doi:10.46237/amusbfd.686990
- Erenoğlu, R., Can, R., Tambağ, H. ve Akdeniz, Ş. (2017). Kırsal alandaki kadınların doğum-doğum sonu dönemle ilgili geleneksel uygulamaları: Karaksi Örneği. *Uluslar Arası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat*, 23(90), 179–196. doi:10.22559/folkloredebiyat.2017.30
- Güzel, A., Yamaç, S. U. ve Kara, F. (2017). İlk kez bebek sahibi olan annelerin bebek bakımında kullandıkları uygulamaların değerlendirilmesi. *Balıkesir Health Sciences Journal*, 6(3), 108–117. doi:10.5505/bsbd.2017.68815
- Işık, M. T., Akçınar, M. ve Kadioğlu, S. (2010). Mersin ilinde gebelik, doğum ve loğusalık dönemlerinde anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 63–84.
- Karabulutlu, Ö. (2014). Kars İlinde Doğum Sonu Dönemde Yenidoğan Bakımına Yönelik Yapılan Geleneksel Uygulamaların Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 7(4), 295–302.
- Karahan, N., Aydın, R., Güven, D. Y., Benli, A. R. ve Kalkan, N. B. (2017). Traditional Health Practices Concerning Pregnancy, Birth, and the Postpartum Period of Women Giving Birth in the Hospital. *Southern Clinics of Istanbul Eurasia*, 28(3), 190–198. doi:10.14744/scie.2017.33042
- Karakoç, I. B. (2019). *Yenidoğanlarda cilt bütünlüğünün sürdürülmesinde ayçiçek yağı ve likit vazelinin etkisinin incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kirlek, F. ve Akdolun-Balkaya, N. (2013). Erken postpartum dönemde meme başı ağrısı ve çatlaklarının önlenmesinde anne sütü ve zeytinyağının etkisi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 15(2), 17–34. <http://www.hemarge.org.tr/> adresinden erişildi.
- Özyazicioğlu, N. ve Polat, S. (2005). 12 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Bakımına İlişkin Başvurdıkları Geleneksel Uygulamalar, 63–71.
- Polat, O. (2016). Gözyaşı sistemi hastalıkları. *Derman Medikal Publishing*, 40–53. doi:10.4328/DERMAN.4559
- Sezgin, B., Özer, N., Yılmaz, Ü., Demirkol, M., Şahin, M., Dereli, N. ve Kayaalp, N. (1996). On

- yenidoğan tetanozu olgusunun Retrospektif incelenmesi. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 11(2), 33–36.
- Sönmez, M. ve Güneş, Ü. Y. (2018). Topikal uygulamada zeytinyağının etkinliği. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34(3), 157–168.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2021). *Sağlık Bakanlığının kuruluşunun 100. yılında Türkiye’de bebek ölümleri durum raporu*.
- Törüner, E. K. ve Büyükgönenç, L. (2017). Sağlıklı Yenidoğan. L. Büyükgönenç ve E. K. Törüner (Ed.), *Çocuk Sağlığı-Temel Hemşirelik Yaklaşımları* içinde (ss. 233–251). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). Bakım ne demek? *Türk Dil Kurumu*. 10 Mart 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Uğurlu, E. S., Başbakkal, Z., Dayılar, H., Çoban, V. ve Ada, Z. (2013). Ödemiş’te bulunan annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 342–360.
- Ünver Korğalı, E., Özgürhan Ay, G., Yiğit, Ö. ve Samancı, N. (2018). Relationship between the traditional neonatal care practices and baby health and the socio-economic levels of families *Journal of Human Sciences*, 15(4), 2322. doi:10.14687/jhs.v15i4.4432
- Uysal, G., Beydağ, K. D. ve Düzakaya, D. S. (2019). 0-12 Aylık Bebeği Olan Ebeveynlerin Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamaları. *Acibadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2), 211–217. doi:10.31067/0.2019.143
- Yalçın, H. (2012). Gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamalar (Karaman örneği). *Cocuk Sagligi ve Hastaliklari Dergisi*, 55(1), 19–31.
- Yiğitalp, G. ve Gümüş, F. (2017). Diyarbakır’da 15-49 Yaş Kadınların Bebek Bakımıyla İlgili Geleneksel Uygulamaları. *Turkish Journal of Pediatric Disease*. doi:10.12956/tjpd.2017.266

Extended Abstract

The fundamentals of health are built in childhood from the first days. For this reason, all kinds of care provided from the newborn period is one of the most important factors affecting child health. Today, due to misapplications in the post-partum and neonatal period, many newborns are at high risk in terms of mortality and morbidity, especially in developing countries. Unfortunately, in spite of the development of modern medicine and the ease of access to information, the situation remains as a problem, which should be addressed as a priority for our country, which has rich cultural and traditional features. In Turkish society, traditional practices and some ceremonial practices of a religious nature which are related to the nutrition, beauty, hygiene and care, jaundice, health problems of the newborn are frequently practiced. In this compilation created by scanning the national literature, various traditional methods applied by family members in the neonatal period in our country, the reasons for their practices and these practices’ effects on newborn health were examined. As a result, it was determined that some of the traditional methods applied to the newborn contribute to the child’s health positively, some have not any effect, and some have serious or fatal consequences. It is important to support practices that benefit neonatal health in a controlled manner, to evaluate practices which have no effect on newborn health in line with the transcultural nursing concept, and to explain harmful practices to family members in line with scientific justifications. It is recommended to know the results of these methods applied in various regions and cultures in our country, to organize training programs

for nurses, maternal-infant health workers and family members about the importance of this issue, to develop the scales on newborns about the traditional practices and to allow for the researches which examine the health status in the coming years of the children applied traditional methods in the neonatal period.